

GRADNJA HRVATSKOG OPĆINSKOG KAZALIŠTA U SPLITU
(U povodu stote obljetnice - 1893.-1993.)

DUŠKO KEČKEMET
Split

UDK: 727(497.5 Split)
Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 15. V. 1993.

*Nije mrtva zgrada, nego je velika ideja,
kojoj se narod klanja... (1893.)*

Izgradnja i djelovanje kazališnih zgrada, kako u nas, tako i drugdje, redovito se razmatra s dva gledišta: graditeljskog (estetskog i funkcionalnog) i kazališnog (literarnog, glumačkog i glazbenog). Međutim, kazališta su nekada imala i istaknutu društvenu ulogu: zabavljačku, općekulturnu, prosvjetiteljsku i političko-patriotsku. Te djelatnosti - koje u današnjim kazalištima jedva da i postoje, jer su se njihove djelatnosti preuzele druge institucije - prevladavale su nekada dosljedno u pojedinim regijama i društveno-političkim prilikama. Koliko god mi kazalištima u prošlosti - promatrajući ih uglavnom s naših suvremenih nazora - pridavali prvenstveno umjetničku, literarnu i glumačku ulogu, i u svijetu i u nas rijetko je bilo tako.

U antičkom salonitanskom teatru (da se zadržimo na splitskom području), za razliku od ranijih visokih literarnih dostignuća grčkog teatra u kojemu su se izvodila klasična djela Eshila, Sofokla, Euripida, prikazivale su se, koliko nam je poznato, uglavnom lake komedije i izrazito zabavljačke - katkada i lascivne - predstave (što bi više odgovaralo današnjoj funkciji kabareta, donekle i estradne revije, nego kazališta).¹ U srednjovjekovnim kazališnim priredbama, crkvenim skazanjima (u Splitu na Katedralnom trgu - Peristilu) prevladavao je religiozno-moralistički pečat.² Renesansno je

1 N. CAMBI, Antički teatar u Dalmaciji, *Slobodna Dalmacija*, Split, 11. XII. 1978.; D. RUJAK, *Antički teatar na tlu Jugoslavije*, Novi Sad, 1979.

2 F. S. PERILLO, Hrvatska crkvena prikazanja, *Mogućnosti*, Split, 24/1977., 10, str. 1120-1146; 12, str. 1361-1387; 25/1978., 1, str. 35-54.

kazalište, uz nastavak religiozno-moralističke pouke, unosilo sve više i zabavljачke elemente (hvarske, dubrovačke i dr. scenske igre). Barokna protureformacija vraća na kazališne daske ili u crkvene ambijente ponovno religioznu poruku, s prihvaćanjem i glazbenog udjela u predstavama (J. Bajamonti: »Prijenos moći sv. Dujma«). Ali tada se usporedno razvija i djelatnost kazališta kao mjesta zabave i razonode, što je s moralističkog gledišta bilo i kritizirano. (Tako Jerolim Kavanjin u »Bogatstvu i uboštvu« šiba »bezobrazne glumce i mime« i građane: »Placa i teatr već se scine / neg božji sveti trimi.«)³ Jednaku zabavljачku ulogu imalo je i splitsko kazalište osamnaestoga i početka devetnaestog stoljeća u za tu svrhu donekle prilagođenoj dvorani vijećnice Komunalne palače na gradskom trgu. Zabava je općenito prevladavala u tome kazalištu (Britanski arhitekt Robert Adam u pismu iz Splita bratu Jamesu u Londonu 1757. veli da svaku večer koristi ložu u kazalištu, pa iako putujuća trupa »komedijanata« nije odabrana, ipak pružaju »veliku zabavu.«)⁴ Pa kada neki građani prosvjeduju protiv rušenja Komunalne palače, ne rade to da bi sačuvali tu lijepu ali već trošnu gotičku palaču, nego zato što su oštećeni u svojim ložama i u stalnoj zabavi u kazalištu.⁵ Improvizirano Veseljkovićevo drveno kazalište u dvorištu splitskog lazareta pogotovo je bilo mjesto zabavljanja, a ne umjetničkih doživljaja. Tek je gradnjom Bajamontijeva teatra (1859.-1882.) dobio Split doličnu kazališnu zgradu u kojoj su se, uz one zabavne, pretežno lake komedije i melodrame, prikazivale i opere s višim autorskim i izvođačkim zahtjevima. Međutim, to je kazalište širem puku splitskih varoši bilo strano zbog talijanskog jezika dramskih, operetnih i opernih trupa koje su dolazile isključivo iz talijanskih gradova. Ono je na taj način - ne samo neizravno, nego u političkoj borbi koja se u to vrijeme u Splitu razvila - i izravno odigralo za hrvatski živalj Splita negativnu društvenu ulogu. Politički slom Bajamontija bio je praćen požarom tog kazališta.⁶

Te 1882. godine pobijedili su splitski narodnjaci, ili aneksionisti, aunonomaše na općinskim izborima i preuzeli upravu grada u svoje ruke. Iako

---

3 J. KAVANJIN, *Povijest Vandelska*, Stari pisci hrvatski XXII, Zagreb, 1913., IX. pjevanje.

4 P. ŠEGEDIN, Nekoliko pisama Roberta Adama, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 15, Split 1963., str. 168; J. FLEMING, *Robert Adam and his Circle*, London 1962., str. 240.

5 D. KEČKEMET, Rušenje komunalne i kneževe palače u Splitu, *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, Zagreb 4-5/1978.-1979., str. 301.

6 (G. BRAINOVICH), *Illustrazione del Teatro Bajamonti in Spalato*, Split 1860.; D. KEČKEMET, »Associazione Dalmatica« i pad Ante Bajamontija, U: *Hrvatski narodni preporod u Splitu*, Split 1984., str. 75-116.

je prvim gradonačelnikom postao starina Dujam Rendić Miočević, glavnu ulogu u dotadašnjoj pa i daljnjoj političkoj borbi igrao je vođa splitskih Hrvata Gajo Bulat. Vlast je bila dobivena, ali potpuna preporodna svijest građana, naročito među donedavna autonomaškim splitskim pučanima, Varošanima i Lučanima, još nije postignuta. I tijekom preporodne borbe učinjeno je na tom polju mnogo. Budući da su izrazito politička društva bila zabranjena, zadaću pohrvaćivanja građana obavljala su razna kulturna i športska društva, poput »Slavjanske (Hrvatske) narodne čitaonice«, »Slavjanskog napretka«, »Hrvatskog sokola«, »Dobrovoljnog vatrogasnog društva« i dr. U tim se društvima razvijala nacionalna svijest, što se u prvom redu postizavalo gajenjem hrvatskog jezika, čime se moglo pridobiti i splitske pučane. U »Napretku« - društvu pretežno pučana, za razliku od »Čitaonice« u kojoj su se okupljali narodnjaci građanskog staleža - priređivale su se, uz koncerte s prevladavanjem hrvatskih ili salvenskih skladbi, i druge scenske priredbe mjesnih diletanata, bilo folklornog bilo pučkog dramskog sadržaja. Na hrvatskome jeziku te su scenske priredbe sve više privlačile splitske varošane. Kritika isključivo talijanskog jezika na pozornici Bajamontijeva kazališta ponavljala se od samog početka njegova djelovanja. Tako je još 1860. pisao A. K. Matas u brošuri »Glas hrvatsko-slovenski iz Dalmacije«: »... Da je kazališni jezik isključivo talijanski, to je istina; ali tim se pravi dalmatinski rodoljub ne bi smio hvastati, nego pače stiditi, te iz petnih žila nastojati, da se na tim kazalištima ustupi mjesto i hrvatsko-slovenskom jeziku i da kazališta budu sriedstva izobražavanja puka dalmatinskoga, a ne sriedstva živinske naslade za čudoredno izkvarene talijanaše...«⁷

Malo zatim, još u početku djelovanja Bajamontijevog teatra, 1862. godine, rađa se u Splitu zamisao osnutka narodnog hrvatskog kazališta: »Druga stvar, koja bi mogla da drži budnu narodnu ideju bilo bi utemeljenje narodnog kazališta... Nadajmo se, da Splilit, koji nikad nije bio zadnji u pokrajini, kad je trebalo pokazati primjer liepoga, neće mnogo zakasniti, i da će osnovati svoju slavensku dramsku družinu...«⁸

Diletantsko »dramatično društvo« je osnovano i sedamdesetih je godina nastupalo na pozornici »Napretka« u palači Tartaglia, ali ne i hrvatsko kazalište, jer je ono Bajamontijevo bilo vrlo djelatno. I nakon požara teatra 1882. priređivali su splitski diletanti predstave na hrvatskom jeziku u okviru

---

7 A. K. M(ATAS), *Glas hrvatsko slovenski iz Dalmacije*, Zagreb 1860.

8 *Narodni list, Zadar*, 23. IV. 1862.

»Napretka«, a tu su, i na drugim manjim prigodnim pozornicama u gradu (Vila Plevna, Dvorana Diana, Kafana Troccoli) od 1884. gostovale i druge putujuće dramske družine iz Hrvatske, pa i iz Srbije.

Hrvatska patriotskakulturna, prosvjetna, glazbena, dobrotvorna i športska društva u Splitu djelovala su po raznim neprikladnim prostorijama razasutima po gradu. Stalno se osjećala potreba gradnje društvenog doma (kakvi su se gradili i u ostalim hrvatskim gradovima, kao i u onima u drugim zemljama) u kojima bi sva ta hrvatski orijentirana društva mogla prikladno djelovati. Preuzimanjem od autonomaša Općine u svoje ruke, mogli su splitski narodnjaci i ostvariti tu zamisao. Međutim, tada se, inicijativom i zalaganjem tadašnjeg gradonačelnika Gaje Bulata nametnula druga zamisao: da se ne gradi hrvatski dom, nego kazalište.⁹ Tako je gradnja Hrvatskog doma odgođena sve do 1908. godine, kada je i on sagrađen. Uvjerenje da će hrvatsko kazalište moći u mnogome zadovoljiti patriotsku, društvenu i kulturno-prosvjetnu ulogu hrvatskog doma potvrđuje i svrhu takvog kazališta: prvenstveno prosvjetnu i rodoljubnu, a tek zatim uže kazališnu, bilo dramatičnu, bilo scensko-glazbenu. Dosljedno toj pretežno društvenoj patriotskoj svrsi, birani su i repertoari i gostujuće trupe. Ni jedni ni drugi obično nisu bili ni na profesionalnoj, ni na umjetničkoj višoj razini, ali su njihove rodoljubne idejnosti opravdavale te nedostatke. Mora se, dapače, priznati da su gostovanja talijanskih trupa, onih dramskih, a naročito onih opernih, u Bajamontijevom teatru bila općenito znatno kvalitetnija od gostovanja na improviziranim, a zatim u prvom desetljeću i na stalnoj kazališnoj pozornici. Iznimku je u novosagrađenoj zgradi pravilo tek gosotvanje Narodnog zemaljskog kazališta iz Zagreba.

Bulatova inicijativa za gradnju hrvatskog kazališta iznešena je pred Općinskim vijećem 1888. godine. Tome su se usprotivili vijećnici autonomaši, podržavajući i raniji Bajamontijev prijedlog da se obnovi njegovo izgorjelo kazalište (što je i bilo započeto, ali je općinskom vlašću obustavljeno).¹⁰ Hrvatski su vijećnici pobijali njihov projekt argumentom da je teren bivšeg Bajamontijevog kazališta zbog dugova pod hipotekom »Assicurazioni gene-

---

9 Općenito o splitskim kazalištima XIX. st. vidi: G. NOVAK, Četiri splitska kazališta, *Politika*, Beograd, 23-26. IV. 1938.; C. FISKOVIĆ, Stara splitska kazališta, *Kazalište*, Split, 1946., br. 5-6; D. KEČKEMET, Šezdeset godina Splitskog kazališta. U: 1893.-1953, *Narodno kazalište*, Split 1953.; G. NOVAK, *Povijest Splita*, IV, Split 1978., str. 2302-2312; Z. PERKOVIĆ, *Arhitektura dalmatinskih kazališta s posebnim osvrtom na splitski teatar*, Split 1989.

10 Enrico Matković u zadarskom »Dalmati« 1888., br. 27.

rali«, koje dugovanje bi trebalo prethodno podmiriti, dok pohrvaćena Općina ustupa besplatno građevni teren na položaju Dobroga, između mletačkog bedema i franjevačkog samostana Gospe od Zdravlja. Osim toga je teren starog kazališta premalen, a nije ni izoliran dosljedno novim protupožarnim propisima iz 1882. god.¹¹

Krajem 1888. godine pokreće načelnik Gajo Bulat predbilježbu doprinosa za gradnju novog kazališta, ali pozivajući time ne samo svoje hrvatske političke pristalice, nego sve građane bez obzira na stranačku opredijeljenost. Održao je sa zainteresiranim građanima 27. prosinca sastanak za ostvarenje te akcije. Rečeno je da je Općinsko vijeće 16. lipnja izglasalo ustupanje navedenog građevnog zemljišta. Odlučeno je da se provede upis kupaca loža u kazalištu, dok će preostale, neotkupljene lože, postati vlasništvo posebno ustanovljenog konzorcija. Ujedno je na tom sastanku zainteresiranih razmotren idejni projekt predviđenog kazališta što ga je načinio dr. Emil Vecchietti. Time se ispravlja ranije iznošeno uvjerenje da su ravnopravni projektanti splitskog kazališta E. Vecchietti i A. Bezić.¹² Na drugom sastanku tog inicijativnog odbora prihvaćen je i odobren Vecchiettijev nacrt kazališta.¹³

7. siječnja sljedeće, 1889. godine pitanje gradnje kazališta na dnevnom je redu Općinskoga vijeća,¹⁴ a raspravljanje o istome nastavljeno je i na sjednici splitskog Općinskog vijeća 11. siječnja. Radilo se o tome da se izglasa općinsko besplatno ustupanje građevnog zemljišta na Dobrom i odluči o gradnji kazališta. Sjednici je prisustvovao i vijećnik Bajamonti sa svojim stranačkim pristalicama. Tajnik Vicko Mihaljević je iscrpno obrazložio zamisao gradnje kazališta na Baščunu (Dobri), na općinskom zemljištu, čime bi se pridonijelo stvaranju trga pred kazalištem, a zgrada bi ujedno bila pristupačna sa svih strana (radi sigurnosti u slučaju požara). »Izgradjenje osnove kazališta - veli dalje - koja bi obuhvaćala i jednu dvoranu, što je od priekje potrebe za razne prigode i zabave, bijaše povjereno Gosp. arhitektu D. ru Vecchiettiu uz pripomoć obćinskog tehnika Gosp. Bezića.« U prikupljanju budućih vlasnika loža inicijatori su se obratili svim potencijalnim sudionicima, ali je dio autonomaša najpodlije odbio sudjelovanje u tome, uporno zahtijevajući da se kazalište gradi na položaju ranijega. Kazalište bi imalo u

---

11 Teatro, *Narod*, Split V/26, 10. IV. 1884., str. 4.

12 Una buona notizia, *Narod*, V/84, 28. XII. 1888., str. 3.

13 Domaće vijesti, *Narodni list*, 28/3, 9. I. 1889., str. 3.

14 Sjednica Općinskog vijeća, *Narodni list*, 7. I. 1889.

prizemlju (mezaninu) 28 loža i u prvom i drugom katu po 29 loža. Cijena svake lože iznosila bi 2000 forinta, a ukupni trošak gradnje kazališta predviđao se na 130.000 forinta, pa bi se na taj način samim otkupom loža mogli podmiriti troškovi gradnje kazališta. Kazalište bi moglo biti vlasništvo Općine, ili bi se vlasnici loža (palketisti) drukčije dogovorili. Pitanje uprave kazališta ostaje također otvoreno, ali bi u njoj morali biti i vlasnici loža i predstavnici Općine. Općina bi dotaciju od 3000 forinta mogla priskrbiti najmom svojih 11 loža, najmom korisnika predstava i prihodom kazališne kavane i restoranta.

Nakon što su vijećnici pregledali nacрте predloženog kazališta, autonomas dr. Radman je izjavio da Split nema potrebu da gradi kazalište, jer da Splitsani nisu »amanti del teatro«, pa bi se stoga prvo moralo raspravljati o tome da li uopće graditi kazalište. Odgovorio mu je dr. Karaman »da se nemože zanijekati, da je podignuće kazališta jedna od potreba, što se najviše čute, jedna od najvrucih želja celoga pučanstva. Dokaz je tome zanos, kojim bi prihvaćena ideja, te namjere, izjavljene s početka sa svih strana, bez razlike stranke, da se sudjeluje nabavi loža. Drugi je dokaz vanredan broj gradjanâ, koji no dodjoše na današnju sjednicu i zanimivost kojom je prihvaćena svaka povoljna izjava...« I Radman i Bajamonti, međutim, smatraju da grad ima prešnjih potreba od gradnje kazališta. Bajamonti ne odobrava predloženi projekt, niti predloženi položaj za gradnju. Uzalud će se potrošiti veliki novac u gradnju temelja na položaju donedavne lokve, koju je on u vrijeme svoje uprave nasuo do dubine od 8-9 metara. Kazalište što ga on predlaže na ranijem položaju koštalo bi mnogo manje i lože bi bile jeftinije. S Bulatom se nije uspio dogovoriti za gradnju kazališta na starom mnogo reprezentativnijem položaju, ali on ima i dalje pravo da gradi kazalište koje je »bilo zapaljeno«. Ako Općina ne pristane, gradit će ga sami autonomasi.

Bajamontiju se suprotstavio vijećnik don Frano Bulić: Gradnja kazališta je znak da se naš grad razvija - da je on grad budućnosti. »Svaki pojedini čin - veli on - treba da nosi na sebi neki osobiti pečat izvornosti. Djecu treba tako odgajati, da kad postanu ljudi, budu ljudi koji imaju svoj karakter. (*Živio*) - Vidimo i u ovom modernom preporodu naroda, da narodi koji neidju tim putem, nisu dorasli svojoj narodnoj misiji.« Bulić se poziva na stare Grke koji su i na kazališnom polju doprli do one visine do koje se nisu dovinuli Rimljani, jer su prvi crpili iz vlastitog grčkog života. »Nije kazalište da se prodje vrijeme, da bude *geniale convegno*, kako je rekao časni predgovornik: kazalište mora da ima svoju uzgojnu misiju. Convegno /sastajalište/ može biti kod istrošena

naroda, ali ne kod mlada hrvatskoga naroda. (*Živio*) - Kazalište naše treba da odgovara providencijalnoj misiji našega Splita; da idje tim pravce, da prama tomu nosi na sebi svoj pečat originalni i prirodni. Naše kazalište ima pripomoći našem razvitku i onome naših glazbenih društava, koja će se bolje usavršiti i međusobno podpomagati. (*Odobranje*) ...U kazalištu moći će se predstavljati i talijanski i francuzki: al karakter kazališta nesmije da bude nego hrvatski. (*Odobranje*.) Neka gospoda treba da se razočaraju. Dvadeset i pet godina nazad moglo je biti i nekih iluzija; danas ne više... Tko ljubi Split, tko hoće interese Splita, mora da progleda i da se uvjeri da je budućnost Splita u Hrvatstvu. (*Živio*.) Naša je budućnost sa Balkanskim zemljama - a u skupini tih zemlja Splitu je na moru dosudjena prva uloga. Prema tome treba udariti njegov intelektualni razvitak; prema tome treba da bude i značaj njegova kazališta. (*Živio*)...«

Vijećnik Lovro Borčić izvijestio je da se još prije tri godine nakanilo graditi veliku društvenu dvoranu, ali se od toga odustalo da se daje prednost gradnji kazališta. Što se predloženog položaja tiče, Borčić smatra da je on vrlo povoljan jer će se Split, s obzirom na sve veću njegovu privrednu važnost, razvijati u tom pravcu izvan staroga grada. Ostala općinska zemljišta mnogo su dalja od grada. Pogodniji je jedino položaj koji je namijenjen pazaru, ali jednako nužnome gradu. Pobočne će ulice imati, istina, samo sedam metara širine, ali to je dovoljno. Pobija Bajamontijevu tvrdnju o dubokom nasipu na tome položaju, jer se metar do metar i pol pod površinom nalazi živa stijena. Kazalište na ranijem položaju bilo bi opkoljeno tuđim zgradama, a usto ne bi moglo imati društvenu dvoranu ni ostale potrebne prostorije.

Što se Bajamontijevih prigovora predloženom projektu tiče, dr. Karaman naglašava »... da dr. Vecchietti, koji je osnovu sastavio, jest inžinjer na glasu i dobra ukusa, te da nam on pruža svako jamstvo da osnova odgovara sa svakog pogleda znanosti, cilju i zahtjevima sada postojećih zakona.« I završava: »U sadašnjosti je klica budućnosti - te ako ćemo mi da naš grad ima sjajnu budućnost, učiniti nam je svaki napor, uložiti svaku skrb da gradimo sadašnjost počevši gradjom kazališta.«

Na zahtjev predsjednika Vijeća načelnika Bulata pročitana je opširan zapisnik prethodnog sastanka Bajamontija i Bulata i suradnika obojice 28. prosinca prethodne godine na kojemu su obojica iznijela prednosti svog a nedostatke drugog prijedloga položaja kazališta. Nakon brojnih Bulatovih dokaza skupoće i sigurnosnih nedostataka starog položaja, i Bajamontijevi

nazočni pristalice složili su se s novim predloženim terenom - ali su kasnije od toga odustali.

Predsjednik Bulat je nastavio: »Kad smo mi zauzeli ovo mjesto, istaknuli smo u našem programu da ćemo pod narodnom zastavom i držeći se narodnoga načela, raditi za mir i red, napredak i blagostanje občine, na korist države i našega naroda.«

Na kraju je Općinsko vijeće izglasalo prijedlog gradnje kazališta na Dobrome s 26 protiv 5 glasova.¹⁵

Na zaključke splitskog Općinskog vijeća reagirali su odmah zadarski autonomaši u svom glasilu »Il Dalmata«. Oni predbacuju splitskim Hrvatima da novcem svih građana namjeravaju graditi svoje hrvatsko kazalište. Splitski »Narod« odgovara da se kazalište ne namjerava graditi novcem svih građana, nego samo onih koji će otkupiti lože u kazalištu. Poziv na predbilježbu poslan je oko stotini uglednih građana (među ostalima i dr. Bajamontiju). Stoga kazalište ne će imati nacionalno, već općinsko ime, pa će se osim predstava na hrvatskom jeziku moći prikazivati i one na talijanskome.¹⁶

Nakon toga su vođeni pregovori između Općinskog upraviteljstva i budućih vlasnika loža, pa je sklopljen dogovor koji je iznesen na potvrdu Općinskom vijeću održanom 29. siječnja. Po toj bi pogodbi Općina vodila upravu kazališta, održavala bi kazalište, određivala godišnju dotaciju od 4000 fiorina i ubirala sve prihode u predviđenom iznosu od 2000 fiorina. Ona bi potvrđivala Upravni odbor kazališta koji bi se, u suradnji s Općinom i s vlasnicima loža, brinuo o svim potrebama kazališta. Dioničari pak imaju pravo na svoje lože, na sazivanje sjednicâ Upravnog odbora i glasovanja na njima. Don Frane Bulić glasovao je radi intelektualnih koristi koje će Split tim kazalištem imati, pa makar Općina morala nešto i potrošiti, a Petar pl. Tartaglia opravdava općinske troškove: »Ali gdje je koristi, hoće se i nešto truda i tereta. Kazalište prosvjetljuje, uzdiže narode, baš ono što našem narodu još treba.« Njemu je drago što će se zvati Obćinsko kazalište, jer obćinsko znači narodno, pučko. »S toga novo splitsko kazalište neka nebude udešeno samo za vlasnike loža, za gradsku gospodu, dali i za naš puk. Uz

---

15 Sjednica Obćinskoga vieća dne 11 siječnja 1889, (Zapisnik), *Narod*, VI/4, 11. I. 1889., str. 1-4; Naši dopisi osobiti, Split 12 siječnja, *Narodni list*, XXVIII 5, 16. I. 1889., str. 2.

16 Teatro comunale, *Narod*, VI/19, 25. I. 1889., str. 3.

plemićke klobuke, neka u njemu nadje pristupa i pučka crvenkapa, uz biele narukvice i žuljevi našeg poštenog težaka varošanina.«¹⁷

U isto vrijeme upućuje dr. Bajamonti iz Zadra Općinskom vijeću u Splitu brzojav s ponudom (talij.):

»Uz iste uvjete s kojim i Općina prihvaća i sudjeluje u troškovima gradnje kazališta nudim obnovu izgorjelog prostranijeg i udobnijeg, izolirajući ga i isključujući od svake političko-nacionalne agitacije i osnivajući za trajno odobravam zakladu od 30.000 fiorina za jednu stručnu školu na korist radničkom i težačkom staležu...« Zadarski je »Dalmata« tu Bajamontijevu ponudu ocijenio mudrom, praktičnom, rodoljubnom itd. Općinsko se vijeće ponovno sastalo 21. veljače da raspravi o toj ponudi, ali je zaključilo da se radi o još jednom Bajamontijevom pokušaju da spriječi ili barem odgodi izvršenje već zaključene gradnje. Nijedan dioničar ne bi povjerio svoj novac Bajamontiju nakon financijskog sloma njegovih ranijih građevnih poduhvata (»Associazione Dalmatica«). Don Frane Bulić se izjasnio protiv Bajamontijeve ponude jer mu ona ne pruža jamstvo da će kazalište biti narodno. Što e tiče ponude zaklade škole, većina se složila s onom starom izrekom: »Čuvaj se Danajaca i kad darove nose.« Vijeće je nakon duže rasprave većinom glasova odbilo prijedlog.¹⁸

O problemima u vezi s namjerom izgradnje splitskog kazališta obavijestio je i širu hrvatsku javnost zagrebački »Obzor«.¹⁹

Dr. Bajamonti se na odluku splitskog Općinskog vijeća žalio Zemaljskom odboru u Zadru, ali je ono odbacilo njegov utok, potvrdivši odluku splitske Općine da gradi kazalište na svome zemljištu, pogotovo što to gradilište ništa ne košta, a što Općina ni samom gradnjom ništa ne riskira jer gradnja može započeti tek kad se od budućih vlasnika loža osiguraju potrebna sredstva. Ujedno Zemaljska vlada ima povjerenja u arhitekta Vecchiettija, autora i zadarskog kazališta »Teatro Verdi«, sagrađenog 1865. god., a znamo da je surađivao i na projektiranju Bondinog teatra u Dubrovniku.²⁰ Nato su

---

17 Pitanje o gradnji kazališta donešeno. - Uvjeti. - Razprava u općinskom vijeću, *Narodni list*, XXVIII/10, 2. II. 1889., str. 3.

18 L'offerta Bajamonti al Consiglio Comunale di Spalato, *Narod*, VI/14, 22. II. 1889., str. 2-3; Split, Općinsko vijeće... *Narod*, VI/15, 26. II. 1889., str. 1-3; L'offerta del dr. Bajamonti, *Narod*, VI/17, 8. III. 1889.

19 Narodno kazalište u Splitu, *Obzor*, Zagreb, 1889., br. 43, 44, 51; Narodno kazalište u Splitu, *Narod*, 8. III. 1889., str. 4.

20 Pitanje o općinskom kazalištu, *Narod*, VI/20, 19. III. 1889., str. 1.

izrađeni detalji toga projekta, pri čemu je zacijelo pridonijeo općinski tehnik inž. Ante Bezić.²¹ Nešto kasnije se u jednom izvještaju o pripremnim radovima za gradnju splitskog kazališta veli da su nacrt i osnovu novog kazališta izradili dr. Vecchietti i prof. Bezić »po svim zahtjevima moderne građevinske umjetnosti«.²² Arh. Bezić je zacijelo tehnički doradio Vecchiettijev projekt. Prema jednoj drugoj obavijesti Općina je poslala Vecchiettija i Bezića da obidu kazališta u talijanskim gradovima i steknu praktična iskustva za gradnju splitskoga.

Austrijska je vrhovna vlast izdala 25. siječnja 1890. dopuštenje splitskoj Općini da sagradi zgradu stalnog kazališta, a prema podnesenom projektu.²³

Tada je u splitskom dnevniku »Narodu« objavljeno potanji opis kazališta koje će se graditi, u kojem se tekstu za projekt kazališta navodi da ga je nacrtao dr. E. Vecchietti, koji je čitav projekt razradio zajedno s općinskim tehnikom prof. A. Bezićem.²⁴

Poznata su nam samo tri nacrt projekta splitskog kazališta na Dobrome i to tek prema fotografijama, jer se oni nalaze u danas nepoznatom privatnom posjedu u Splitu. Fotografirani su za izložbu splitskog kazališta koja je u kazališnoj zgradi bila priređena šezdesetih godina, a zatim ponovno 1976. u vezi s obnovom izgorjelog kazališta. Nacrta prikazuju tlocrt prizemlja kazališta, uzdužni presjek i istočno pročelje zgrade. Potpisao ih je 11. ožujka 1889. E. Vecchietti, a potvrdili su ih na Općini 17. ožujka 1889. zamjenik načelnika Katalinić i 29. svibnja 1890. načelnik dr. Bulat. Potpisani su (zacijelo naknadno) i građevinski poduzetnici Josip Brajnović i Perikle Koludrović, uz dva svjedoka.²⁵

---

21 Teatro Comunale, *Narod* VI/20, 19. III. 1889., str. 3.

22 *Narodni list*, 15. III. 1891.

23 Vrhovnom odlukom... *Narodni list* 19. II. 1890. (Prema usmenoj tradiciji dva albuma projekata splitskog kazališta poslana su tada u Beč, gdje bi se, vjerojatno, mogli i danas naći).

24 »e disegnata dal Dr. E. Vecchietti, che elaborò l'intero progetto assieme al tecnico comunale Prof. A. Bezić.« Il teatro comunale, *Narod*, 11. III. 1890.

O Emilu Vecchietti: Nekrolog, *Jedinstvo*, Split, 12. 16. VII. 1901.; (D. KEČKEMET), Vecchietti, Emil. Enciklopedija likovne umjetnosti, sv. 4, Zagreb 1966., str. 499-500; C. FISKOVIĆ, O graditeljima Josipu Sladi i Emiliju Vecchietti u Splitu, *Kulturna baština*, 17, Split 1987., str. 54-64. O Anti Beziću: D. KEČKEMET, Bezić, Ante. *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 1, Zagreb 1983., str. 738.

25 Fotografije nacrt nalaze se u Muzeju grada Splita (Izložba kazališta), a reproducirani su u monografiji Z. PERKOVIĆA, *Arhitektura dalmatinskih kazališta*, Split 1989., str. 6, 8 i 10.

Nakon započelih pripremnih radova raspisan je natječaj za gradnju kazališta i zakazana licitacija 10. svibnja 1890. Zbog nekih izmjena u projektu odnosećih se na zidove zgrade i dosljednog povećanja predviđene svote od 35.986 na 47.350 fiorina, odgođena je na 24. svibnja.²⁶ Dražba je održana 4. lipnja i gradnja Općinskog kazališta je »dozvoljena« najpovoljnijim i najpogodnijim licitatorima: građevinskom poduzetniku i posjedniku Josipu Brajnoviću i poduzetniku i mjerniku Periklu Koludroviću. Oni su se obvezali gradnju izvesti u roku od sedam mjeseci.²⁷

Međutim, licitacija ipak nije prošla bez problema. Na dražbi su se natjecale četiri poduzetničke tvrtke, podnijevši pismene ponude Marić-Čelić, Ganza-Kraljević, Bettizza, a usmenu Brajnović-Koludrović. U uvjetima dražbe bilo je rečeno da će se izvedba povjeriti najboljem, a ne najjeftinijem natjecatelju. Budući da pismene ponude prva tri natjecatelja nisu zadovoljavale uvjete natječaja, iako su bile nešto jeftinije od posljednje, općinska se uprava opredijelila za onu Brajnovića i Koludrovića, pogotovo poznavajući Koludrovića kao iskusnog inženjera na drugim projektima i gradnjama. Nato se gradski vijećnik Toma Lovrić žalio, uloživši utok na odluku Općine, obrazlažući je mogućom boljom štednjom. Međutim, opet se radilo o političkom problemu, jer je Lovrić zastupao neke od autonomaških natjecatelja, zacijelo Bettizzu. Općinsko vijeće je na sjednici od 14. lipnja 1890. odbilo Lovrićevu žalbu. Lovrić je zatim opširno obrazloženu žalbu tiskao kao posebnu brošuru i dielio građanstvu.²⁸

Toma Lovrić, Ivan Bettizza, dr. J. Radman, V. Kolombatović i Marin Šegvić, svi splitski autonomaši, žalili su se nato Zemaljskome odboru u Zadru, ali je i tu odbivena njihova žalba i odobrena gradnja splitskoj Općini, uz uvjet da dovrši trebovnik koji još nije bio cjelovit.²⁹ Naime, naknadno je odlučeno

---

26 Dražbeni oglas, *Narodni list*, 10. V. 1890.

27 *Narodni list* 4. VI. 1890. Brajnović i Koludrović bili su rođaci i zajedno su nastupili kao poduzetnici. Glavni posao izgradnje kazališta obavio je ipak građevinski poduzetnik Joisp Brajnović, kojega se i usmenom tradicijom uvijek navodilo kao »građitelja« splitskog kazališta i koji tijekom izvedbe nastupa sam, bez Koludrovića. On je, između ostaloga, bio i poduzetnik gradnje sinjske željezničke pruge 1903. god. Bio je pristalica hrvatske narodne stranke i prijatelj Bulatov. Međutim, tijekom gradnje, ili nakon nje, došlo je do nekog osobnog sukoba Bulata i Brajnovića, što objašnjava činjenicu da Josip Brajnović, iako uz Bulata, Vecchiettija i Bezića najzaslužniji za gradnju splitskog kazališta, nije otkupio ložu u njemu. Vjerojatno se radilo o dugovanju poduzetniku za priznate nepodmirene naknadne troškove.

28 Toma LOVRIĆ, *Utok proti zaključku obč. vieća glasovanu u sjednici 30. 12. 1890. glede gradnje kazališta*, Split 1890.; *Narod* 18. VII. 1890., str. 3; *Narod*, 3. II. 1891., str. 1.

29 *Narodni list* 16. VII. 1890.; *Narod* VIII/9, 30. I. 1891., str. 2.

da se kazališna zgrada gradi od kamena, a ne od cigle, pa se time i trebovnik povećao.

Prethodnoga ljeta, 1889., boravio je u Splitu ugledni tršćanski slikar Antonio Zuccaro kojega su i Splićani smatrali svojim mještatinom jer je bio oženjen Splićankom i često je boravio u ovome gradu. Zacijelo je Bulat već tada pregovarao s njime o oslikavanju budućeg kazališta, pošto se Zuccaro već ranije drugdje bio istakao na tom polju, oslikavši i bivši Bajamontijev teatar.³⁰

Zuccaro dolazi u studenome 1890. ponovno u Split donoseći sobom već izradene nacрте dekoracije unutrašnjosti novoga gradskog kazališta. »Mi smo imali sgođe vidjeti ove nacрте, koji su uprav liepi, te se odlikuju svježošču i originalnošču kompozicije i ideje, kao i tekničkimi vrstnoćami i odgovaraju svim zahtjevom moderne kazališne dekorativne umjetnosti.«³¹ To dokazuje da je projekte oslikavanja i štukaturne dekoracije u novom kazalištu izradio već Zuccaro, a nakon skore njegove smrti razradili su ih i izvodili njegovi mladi suradnici Eugenije Scomarini, Napoleone Cozzi i Josip Varivodić.

Na sjednici 30. prosinca 1890. općinsko je Upraviteljstvo (s Bulatom na čelu) izložilo Općinskom vijeću cijelu situaciju u vezi s gradnjom kazališta. Predočeni su naknadno povećani troškovnici (zbog zidova od kamena, a ne od cigle) i svi nacрти. Rečeno je da radovi još nisu započeli dok se ne riješe smetnje što ih je vijećnik Lovrić, zastupajući autonomaše, pravio svojim žalbama koje je četiri puta slao Zemaljskoj vladi u Zadar. Vijećnik Lovro Borčić pobio je sve Lovrićeve tvrdnje. Zemaljsko vijeće odobrilo je gradnju od kamena, što je dogovoreno s poduzetnicima Brajnovićem i Koludrovićem. Zbog te izmjene produžen je rok za gradnju kazališta do Božića 1892.³²

Predviđeni troškovi gradnje i opreme kazališta iznosili su: a) za gradnju 103.235 forinta, b) za pozorište (gledalište) 24.500; c) za dekorativno ukrašavanje 21.000; d) za pokućstvo 6.456; e) za rasvjetu (plinsku) 13.612; f) za vodovodne instalacije 5.710; ukupno 174.613 for. Do tada je za

---

30 Slikar gospodin Zuccaro... *Narod* VI/38, 31. V. 1889., str. 2; (Gianbattista BRAJNOVICH), *Illustrazione del Teatro Bajamonti in Spalato*, Split 1860.

31 Lične viesti... A. Zuccaro... *Narod*, VII/94, 25. XI. 1890., str. 3; Gosp. A. Zuccaro... *Narod* VII/95, 28. XI. 1890., str. 3.

32 Splitsko je kazalište izgrađeno primitivnim graditeljskim sredstvima, bez motorizirane tehnike, a u same dvije godine 1891.-1893. Bajamontijevo, jednako veliko, ranije kazalište izgrađeno je u rekordnom roku od samo tri mjeseca. Obnova pak kazališta trajala je pune četiri godine (1975.-1979.) s vrlo obimnom ekipom.

pripreme radove (i projekte) potrošeno 5.223, a posebno se još predviđa za iskope temelja utrošiti 1.000 for., pa bi se ukupna svota popela na 180.846 for. Budući je od prodaje loža predviđeno dobiti 160.000, Općina bi bila dužna podmiriti ostatak od oko 20.000 for. Uređenje cijele unutrašnje opreme povjereno je A. Staničiću s kojim je 5. VI. 1890. sklopljen ugovor na navedene svote. U početku se predviđalo da će unutrašnje dekoracije u kazalištu izvesti splitski dekorativni slikari Petar Betica i Josip Voltolini, ali se u međuvremenu načelnik Bulat dogovorio s Antoniem Zuccarom, s kojim su navedena dvojica surađivala na ukrašavanju Bajamontijeva kazališta. Zuccaro je izradio i trebovnik za dekoracije, a sami su njegovi nacrti bili izloženi više dana uoči sjednice u Općinskom uredu.³³

Navedimo da je Split tada, 1890. godine, imao svega 15.380 stanovnika, od kojih su dvije trećine bili pučani predgrađa, uglavnom potpuno nepismeni težaci i rjeđi obrtnici.³⁴ Urbaniziranih građana bilo je svega oko 5.000. Zagreb, koji je brojem stanovnika već mnogo nadmašivao Split s velikim je zanimanjem pratio ovu gradnju hrvatskog kazališta, a svoju je novu kazališnu zgradu dobio nakon Splita. »Od samog kruha čovjek ne živi: - pisao je zagrebački *Obzor* - hoće se hrane i njegovoj duši. Pitanje kazališta nije pitanje luksuza, već je pitanje kulturne i narodne potrebe... U Zagrebu rodoljubi žele bolje i pristojnije kazalište nego je današnje (na Markovu trgu), a na žalost ne mogu doći do njega.«³⁵

U prvoj polovici ožujka 1891. započeli su pripremni radovi za gradnju kazališta na Dobrome,³⁶ a 4. travnja postavljen je temeljni kamen nove zgrade. Pozivi za tu svečanost poslani su uglednim građanima, ali uglavnom narodnjacima, a ne autonomašima, koji i inače ne bi došli.³⁷ Vođa splitskih i dalmatinskih autonomaša dr. Ante Bajamonti preminuo je malo ranije, 13. siječnja.³⁸

Gradilište je bilo okićeno hrvatskim i državnim zastavama. Sjenica ukrašena zelenilom i tribina za uzvanike podignute su na sjeveroistočnom

---

33 Obćinsko vieće. *Narod* VII/104, 30. XII. 1890., str. 3; *Narod* VIII/1, 2. I. 1891.; Gradnja novog kazališta, *Narod* VIII/2, 6. I. 1891., str. 2; *Narodni list*, 7. I. 1891.; Naše općinsko kazalište, *Narod* VIII/8, 27. I. 1891., str. 2-3.

34 *Narodni list*, 21. II. 1891.

35 Naše kazalište, *Narod*, VIII/11, 6. II. 1891., str. 2.

36 *Narodni list*, 15. III. 1891.

37 Prvi kamen novog općinskog kazališta, *Narod* VIII/27, 3. IV. 1891., str. 3.

38 *Narodni list*, 14. I. 1891.

uglu, gdje je ukopan temeljni kamen kazališta. Svečanosti je pridonijela »Narodna glazba«, dočekavši narodnom himnom »Naprej zastava slave« dolazak načelnika Bulata, općinskog upraviteljstva, gradskih vijećnika, mjernikâ i poduzetnikâ gradnje. Nato je gradonačelnik pročitao zapis na pergameni, što ga je trobojnicom ukrasio prof. Bezić:

»U Splitu

danas 4. travnja 1891. na 10 sati prije podne bio je postavljen ovaj prvi kamen Obćinskoga Kazališta i u spomen toga bilo je podpisano ovo pismo od Obćinskoga načelnika, od Obćinskih prisjednika, od mjernikâ i poduzetnika.«

Pismo je stavio u olovnu kutiju, koja je položena u temeljni kamen pod sjeveroistočnim uglom kazališne zgrade. Jedna je djevojčica donijela Bulatu ukrašeni alat - zidarsku žlicu i čekić - kojima je on prvu žlicu kreča bacio na mjesto polaganja kamena. Nato je čekićem tri puta udario po kamenu, a zatim se obratio nazočnima:

»Milostive gospodje i štovana gospodo! Uslied nastojanja narodne občine pošlo je za rukom, iza duge razprave, da bude utanačena i primljena osnova za gradnju Obćinskoga Kazališta.

Ja se u velike radujem, što me je zapala sreća da postavim prvi kamen prvoga hrvatskoga kazališta u našoj pokrajini. S ovim svečanim činom oživotvara se naša zamisao da udovoljimo intelektualnoj i narodnoj potrebi našega grada, te sam potpuno uvjeren da će novo kazalište blagonosno djelovati na naš daljnji narodni razvitak i našu budućnost.«

Zatim je sastavljen o tom svečanom činu zapisnik koji je, na obavijest potomcima, pohranjen u općinskom arhivu (i izgorio zajedno s Općinom 1943.). uz klicanje Bulatu »preporoditelju hrvatskog Splita« razišlo se građanstvo.

U čast glavnih pokretača gradnje kazališta, načelnika Gaje Bulata i vijećnika Lovre Borčića priređena je navečer u pjevačkom društvu »Zvonimir« svečana večera. U nazočnosti oko 120 Splitsana svih staleža održao je predsjednik »Slavjanskog napredka« dr. Vicko Mihaljević nazdravicu Bulatu i Borčiću. Pridružili su mu se prigodnim govorima brojni ugledni javni radnici Splita. Sutradan su, svečano ispraćeni u gradskoj luci, otputovali Bulat i Borčić u Beč, na zasjedanje Carevinskog vijeća.³⁹

---

39 Prvi kamen novog obč. kazališta, *Narod*, VIII/28, 7. IV. 1891., str. 2.

Više od same svečanosti početka gradnje splitskog hrvatskog kazališta govori nam društvena ideja te gradnje izložena u uvodniku splitskog dnevnika »Narod«.

»...Kazalište je velika potreba za grad Split, koji dnevice raste, napreduje i u svem dobiva lice modernoga grada. A naša društvenost hramlje, naša mnogobrojna društva nenapreduju, jer nam ne dostaju prostorije, gdje bi se mogao, kako se kaže naći cijeli Split.

Gdje pako toga neima tuj nemože biti govora ni o širenju narodne sviesti, i upravo duševnih potreba našega grada!

Kazalište je razsadnik velikih idea, ono je druga škola po čovječanstvo, a malo koja institucija imade na razvitak društva tako blagotvorni upliv, kao kazalište, ako ono doista odgovara podpuno svojoj svetoj zadaći i narodnim potrebama.

Ovo su bili svakako razlozi, i to važni razlozi i uzroci, koji su potakli našega zaslužnoga i neumornoga načelnika d.ra Bulata, da se je tako svoj ski i poznatom energijom i savjesnošću zauzeo oko te ideje, da je privede ka koncu, da je izvede u korist hrvatske narodnosti...

Ovo nas sve iskreno veseli, jer to znači napredak Splita, jer to znači napredak hrvatske misli u našem probudjelom Zvonimirovom gradu...

Načelnik grada Splita postavljajući prvi kamen obč. kazališta, upravo je na prisutno občinstvo liepo slovo, u kojemu je iztakao važnost kazališta u narodnom pogledu...

Nu još su značajne rieči, koje je rekao presvjetli i obljubljeni načelnik Splitski istoga dana na večeri priredjenoj njemu i ravnatelju Borčiću na čast od njihovih mnogobrojnih štovatelja:

...Doista je istina, da se veselimo da smo napokon skromnom svečanošću postavili prvi kamen našeg novoga kazališta. Nu moje a mislim i vaše veselje biti će onda pravo i veliko, kad će ovo naše kazalište ne samo po imenu nego dapače i po duhu i u istinu biti hrvatsko - a to mora da bude; - kad će ono biti razsadnikom prave hrvatske misli i rieči; kad će značaj kazališta biti čisto hrvatski, a sgrada, kojoj smo danas temelj položili mora biti u istinu hrvatski hram umjetnosti. Tako će onda splitsko kazalište biti prvo hrvatsko ka-

zalište na Balkanu, i od velike važnosti po razvoj hrvatske misli i svijesti.«⁴⁰

Gradnja kazališta brzo je napredovala. Sljedećeg su mjeseca podignuti zidovi nekoliko metara nad temeljima.⁴¹ U veljači 1892. već je zgrada bila pod krovom. Željeznu krovnu konstrukciju - novost u splitskom građevinarstvu - izvela je i postavila bečka tvrtka Sg. Gzidl. Težila je 48.000 kg, a slična je primijenjena i na kupoli zgrade Lučke kapetanije u gradskoj luci.⁴²

Upravo tada, kada su započeli radovi u unutrašnjosti kazališne zgrade i kada se moralo pripremati za oslikavanje prostorija, umro je Antonio Zuccaro.⁴³

Splitski su i zadarski autonomaši - koji su se sve više pretvarali u otvorene talijanaše - neprestano kritizirali gradnju kazališta. S jedne su strane tvrdili da se gradi na nesigurnom terenu, pa će se ono srušiti, a s druge su ga kritizirali da ne će biti onako lijepo i raskošno kao neka druga velegradska kazališta. Splitsko je kazalište zaista projektirano i građeno krajnje štedljivo. Glavna mu je - i kazališna i društvena - svrha bila da može primiti što veći broj građana i došljaka iz bliže i dalje okolice grada - čak do 1100 posjetitelja, uključivši i stajanje i galeriju. To je bilo potrebno koliko radi karaktera kazališta namijenjenog gostujućim trupama koje bi na gostovanju izvele svega nekoliko predstava, a ne stalnog kazališta, toliko radi društvenog karaktera mogućnosti okupljanja što masovnijeg građanstva. Dosljedno toj štednji zgrada je izvana građevinski ukrašena samo glavnim istočnim pročeljem - koje je u stvari jedino bilo istaknuto, a unutrašnje dekoracije izvođene su efektno ali još štedljivije, pa su reljefni ukrasi u gledalištu bili više od bojenog i oslikavanog papirmašea, nego od punih štukatura.

Kritikama nekog talijanaškog glasila odgovoreno je na jednoj sjednici Općinskog vijeća: »Što se tiče izvedenja i same sgrade obćinskoga kazališta, to je očito, da samo slipea strančarska strast može ovako govoriti. Kad se je pomislilo na gradnju našega kazališta, nikomu, dabome, nije palo na um da se podigne umjetničko djelo prvoga reda; to je luksuz, koji doliči priestolnicam, gdje se ne pazi na tanko u troškove. Kod nas se je htjelo imati liepo i

---

40 Prvo hrvat. kazalište u Dalmaciji, *Narod* VIII/28, 7. IV. 1891., str. 1.

41 Gradnja novog obć. kazališta, *Narod* VIII/43, 29. V. 1891., str. 3.

42 Novo obćinsko kazalište već je pod krovom, *Narodni list*, 9. II. 1892.; Krov obćinskog kazališta, *Isto*, 18. III. 1892.

43 + Antonij Zucchero... *Narod* IX/40, 27. V. 1892., str. 2; + Ant. Zucchero... 27. V. 1892.

prikladno kazalište, a to ćemo imati mnogo ljepše i prikladnije, nego smo se nadali. Osobito nutrnju rasporedjaj, udobnost, prostranost i čvrstoća sgrade u mnogo čem odvaja naše kazalište od provincijalnih kazališta i u većim gradovima. Troškovi pak stoje u razmjeru sa sgradom...«⁴⁴

Slaveći desetu obljetnicu pohrvaćenja Općine 1892. Splićani su ponovno isticali društvenu nužnost kazališta što ga grade: »... naša je općina držala, da ove (političke) stečevine u narodnom pogledu niesu podpune, da valja dati pučanstvu duševne hrane i prilike k prosvjeti, zato se je općina odlučila, da zadovolji priekoj potrebi splitskog pučanstva. To je gradnja općinskoga kazališta. Dostojanstvo najvećeg grada Dalmacije, njegov položaj u sadašnjosti, nade na bolju budućnost, razvitak grada zahtievala je da se gradi hram umjetnosti, koji će biti stecište splitske inteligencije, a razsadnik plemenitih misli i ideja u splitskom puku. Žrtve koje općina doprinosi biti će znatne, ali nikad prevelike prema onoj koristi koju će iz općinskoga kazališta u moralnom i prosvjetnom pogledu crpiti splitski općinari, i dapače celo okružje splitsko...«⁴⁵

I kazališni kritičar K. Zajčić pišući sljedeće godine o splitskom kazalištu kao prvenstveno nacionalnoj instituciji, kliče u patriotskom zanosu: »...Ovu zadaću imati će da vrši novo općinsko kazalište u Splitu, a prvi će mu cilj biti da visoko čuva značaj naroda, da bude ognjištem miloga nam narodnjeg jezika, da nas divnim glasovima blagozvučne hrvaštine probudjuje, kriepi, jača i oduševljava...«⁴⁶

nakon dovršenja vanjskih građevinskih radova, nastavljeno je s onima unutar zgrade. U listopadu je pozornica već bila dovršena. Općina je s nasljednicima pokojnog slikara Zuccara uredila obveze u pogledu njegovih nacrti zidnih slika i dekoracija u kazalištu. Izvedbu figuralnih kompozicija preuzeo je slikar Eugenije Scomparini, dekorativnih Napoleone Cozzi, a plastičnu dekoraciju Josip Varivodić, rodom iz Muća. Oni su od početka listopada 1892. izvodili te radove u kazalištu.⁴⁷ Nikad ne ćemo doznati koji je Zuccarov udjel u izvedenim dekoracijama, a koji njihov. Jesu li oni tek prenosili Zuccarove nacрте na zidove ili su i sami nešto komponirali. Tršćanski kipar Kozmić (o kojemu inače nemamo nikakvih podataka) autor je alegorijske

---

44 O zadnjoj općinskoj sjednici, *Narod* IX/55, 19. VII. 1892., str. 3.

45 Poslie deset godina, *Narod* IX/56, 22. VII. 1892., str. 1.

46 K. Z(AJČIĆ), Hrvatsko kazalište. Riječ u zgodno vrijeme, *Narod* X/22, 24. III. 1893., str. 1.

47 Općinsko kazalište, *Narod* IX/77, 4. X. 1892., str. 3.

skulpture u luneti na pročelju kazališta.⁴⁸ Slikar Cozzi je usporedo s radovima u kazalištu slikao i splitsku okolicu. Tako je u ožujku 1893. izložio u izlogu dućana Josipa Karamana sliku »Pogled na Vranjic«.⁴⁹

Posljednji radovi u kazalištu izvode se u ožujku i travnju 1893.⁵⁰ Općinsko je vijeće 12. travnja odobrilo ugovore što ih je Općinsko upraviteljstvo sklopilo s izvoditeljima uređenja i dekoriranja kazališta.⁵¹

Konačno je, pred samo svečano otvorenje 6. svibnja, uoči dana splitskog patrona sv. Dujma, kazalište bilo dogotovljeno, opremljeno i ukrašeno slikama, skulpturama i biljnim ornamentalnim dekoracijama. Vjerodostojne podatke o tim ukrasima kazališta pruža nam jedan raspjevani opis u splitskom »Narodu« uoči otvaranja za javnost. Oni će, veli autor tog prikaza, »i kasnom potomstvu svjedočiti tako o umjetničkom ukusu kao što o patriotičnom hrvatskom čuvstvu sadanjega naraštaja...«

»Već sam ulaz u zgradu, izveden prema svim najnovijim zahtjevima, sasvim te osvaja svojom prostranošću i udobnošću, koja se bani u čitavoj zgradi, do u najmanjem kutiću. Ulazeći u parter, stvore ti se pred očima sve čarobne krasote, koje se nižu jedna uz drugu, i sad stojiš pod navalom dojmova, kojim se dugo i dugo ne možeš oteti. I nehotice uzdigneš oči k plafonu, pa što vidiš? Krasne alegorične slike u svojoj cjelosti predstavljajući preporod naroda; s lijeve strane iziće sunce, a nad njim lebde vile pjesnikinje s izdižućim genijem domovine. Prizor popunjuje više drugih slika i alegoričnih prizora a sve to kanda navješta narodu slavnije dane, skorašnji njegov uzkrš. Sprieda vila, prebirući na guslama, opjeva slavu hrvatskog naroda i njegovih junaka, a njezina haljina, kanda nas sjeća krvi, što ju je narod u svojem mukotrpnom povjestnom životu prolio tako za svoje vlastite, kao što i za idejale ukupnoga čovječanstva. Odmah blizu poigrava skup malih genija, pripjevajući vilam. Tako glazbila kao što i odiela vila izvadjeno je po pjesničkoj predaji. Oko alegorične slike bojadisana je oplata raznih nakita i cvieća, čime se cjelost harmonički popunjuje. Figuralne radnje izveo je glasoviti tršćanski slikar profesor Scomparini, a dekorativne slikarije ženijalni

---

48 Pročelje novog obć. kazališta, *Narod* 2. V. 1893., str. 3. Umanjena maketa te grupe skulpture, u izrezbarenj zidnoj vitrini, bila je u posjedu poduzetnika gradnje kazališta Josipa Brajnovića, a njegov sin Vinko Brajnović darovao ju je Muzeju grada Splita, gdje se i sada nalazi.

49 Tršćanski slikar Napoleon Cozzi... *Narod* 31. III. 1893. Sliku je od privatnog vlasnika šezdesetih godina otkupio Muzej grada Splita.

50 *Narod*, 28. III. 1893.

51 Obćinsko vijeće, *Narod* X/28, 18. IV. 1893., str. 3.

slikar Napoleone Cozzi. U atriumu četiri alegorične slike Scomparinija prikazuju komediju, poeziju, glazbu i Terpsihoru; ostale slike majstorsko su djelo Cozzievo. Na pročelju kruga od Kozmića, predstavljajući Taliju na nogama; u zadku se vide planine i gore (Marjan i Mosor), a Taliji s jedne strane marjanska vila s tamburicom, s druge pak strane mosorska s guslama.

Skulpturne dekoracije i pozlate u parteru izveo je umjetnik Josip Varivodić, slikarije Cozzi, a obje velike slike na prosceniumu prikazujuće dramu i muziku Scomparini.

Lože, prizemlje i dva kata, nedaju u istinu poželjeti ni veće udobnosti, ni zgodnijega rasporeda, pak se mogu natjecati i sa velikimi kazališti prvih gradova ostalih zemalja. Confort je takav, kakav se samo može poželjeti, a to isto vriedi i glede partera tako stajacega kao i sjedala. Upravo veličanstvena prikazuje se razsvjeta podajući čitavoj prostoriji upravo bajno lice. Izvedena je po osnovama gosp. profesora Bezića. Krasan je tako pogled na pozornicu kao što i na lože pa do galerija, koje će i manje imućnomu občinstvu uz čedne doista cienne, koje su za polazak udarene, pružati priliku, da u ovom umjetničkom hramu uživa pravu duševnu zabavu. Ako još spomenemo, da je pozornicu, tako harmonički kao što i krasno uredio Anton Stančić, poreklom Dalmatinac iz Zadra, a scenerije, po osnovama Giudellijevim izradio Rossi, opisali smo u glavnome sve ljepote, koje te se sa svih strana okružuju.

Prekrasan je upravo Foyer, kojega se sit nemožeš nagledati. Tu nas osvaja njegova nepoznata visina, krasne izradbe, divne dvije slike na plafonu Scomparinija, prikazujući ples, a sve to odiše pravim umjetničkim ukusom...

Kazališne nacрте i osnove izradili su gospoda ing. Vecchietti i prof. Bezić; pokućtvo i drvodjelske radnje, savršene u svakom pogledu domaća tvrtka Buja i Bisiaka, a ostale domaće kovačke i stolarske radnje sami domaći obrtnici. Tarac izvela je domaća tvrtka Gilardía i Betice. Robu za pokućtvo nabavila je tvrdka Baekhausen, vatrogasne sprave Kernzester. Vodu je uvela občina u vlastitoj režiji. Gradnju je poduzeo i izveo domaći poduzetnik gosp. Josip Brajnović; s koje god strane promatrali mi hram umjetnosti, što se ponosito diže na čast grada Splita, možemo izraziti nadu, da će ovo kazalište nadkriliti svako očekivanje onih, koji će večeras imati prilike, da u njegovu unutaršnjost pogledaju. Ono upravo anticipira onaj napredak i razvitak grada Splita, koji ga u budućnosti stalno očekuje, a ujedno je najbolji dokaz naprednomu duhu, koji oduševljava njegovo patriotično misleće građanstvo. Tomu naprednomu duhu, toj živoj rodoljubivoj volji klanja se danas čitavi

hrvatski narod, ustupajući gradu Splitu prvenstvo na tom polju. Nije mrtva zgrada, nego je velika ideja, kojoj se narod klanja, ideja onoga preporoda, koja će odsele roditi jednu za drugom, sve one institucije, nužne, da grad podignu na visinu onoga zadatka, koji ga u buduće očekuje, a kojemu on već danas udara čvrste i stalne temelje. Daj bože, oživotvorili se svi ovi idejali, koje čitavi narod spaja s imenom i položajem grada Splita, a novo općinsko kazalište bilo polugom još življemu napredku grada i gradjanstva.«⁵²

Svečano otvaranje Općinskog kazališta u Splitu 6. svibnja 1893. bila je posebna prigoda za isticanje njegove društvene, naročito patriotske zadaće. U njemu kao da su se usredotočili i oplodili svi rezultati pobjede hrvatskih preporoditelja u Dalmaciji. Ta je društvena i rodoljubna uloga svakako bila naglašenija od one izrazito kazališne. I sam poziv drame Narodnog zemaljskog kazališta iz Zagreba da svojim repertoarom pridonese svečanom otvaranju ima otvoreni rodoljubni, čak i politički, pečat jer je oličavala glavni cilj aneksionista: pripajanje Dalmacije sjevernoj Hrvatskoj. Tako se gostovanje zagrebačkih glumaca, s najistaknutijim njihovim predstavnicima i biranim repertoarom, pretvorilo u prave ovacije zajedničkoj hrvatskoj ideji.

Uoči same predstave te večeri okupila je Općinska uprava u foyeru kazališta članove Općinskog vijeća, vlasnike loža, upravitelje hrvatskih društava i zavoda i druge uglednike, u kojemu je krugu gradonačelnik i glavni pokretač gradnje kazališta dr. Gajo Bulat izrekao kasnije višekrat citirani inauguralni govor: »Mi nismo ovu zgradu podigli - rekao je između ostaloga - praznom namjerom, da narodu poklanjamo pukih zabava. Nas je vodila i bodrila uzvišena namjera, da podignemo kulturni hram, gdje će puk, a navlastito naš mladi naraštaj, naučiti, kako valja ljubiti domovinu i vršiti svoje građanske dužnosti. Mi, koji smo postavili prvi kamen, ne znam hoćemo li biti tako sretni, da preživimo onaj dan, kada se u ovoj zgradi bude slavilo koje veliko narodno slavlje. Ne bude li tako, to će biti nov dokaz, da je nama bila dosuđena teška zadaća, da pripravimo budućnost, ali kad nam sinovi budu uživali plodove našeg rada, oni će zacielo priznati, da ovo naše djelo znači: pobjedu hrvatske misli.«⁵³ Pod »veliko narodno slavlje« Bulat je bez sumnje mislio na konačno pripajanje Dalmacije ostaloj oslobođenoj Hrvatskoj.

Pravo svečano raspoloženje bujalo je tek u gledalištu koje je blistalo raskošno rasvijetljeno. Ravnatelj hrvatske drame Adam Mandrović recitirao

---

52 Novo općinsko kazalište, *Narod* X/33, 6. V. 1893., str. 2.

53 Svečano otvorenje novog kazališta, *Narod*, X/34, 9. V. 1893., str. 1.

je prigodne stihove splitskog pučkog pjesnika Jure Kapića, uz gromko klicanje prisutnih. Zatim je pred 1100 gledatelja kao prva predstava u novom kazalištu odigrana Demetrova drama »Teuta« s Andrijom Fijanom u glavnoj ulozi.

Nakon mjesec dana predstavljanja obilnog dramskog repertoara od 27 predstava, oprostila se 4. lipnja u ime gostiju od splitske publike Maja Ružička Strozzi:

»Perivoj krasni domovine naše pramaljeća nas pritegao i dodjosmo da kitnom na tlu još jedno stablo rodu posadimo procvjetat što će umjetnosti cviećem a cviet taj će veličanstven biti kano što je od vas, braćo draga, i razglašena prirode ljepota i stare slava spomenici gordi i naših doba napori junački - budućnost Splita da priprave sjajnu i osjećaji čuvstva plemenita i zanos srca u bistrini uma i vjera u spas roda hrvatskoga. Oj, Splito bieli, naš vileni grade, gostovanje je ovo uspomena u ljubav žarku saplelo nam milu a mi ćemo je svagdje kazivati ponajljepših izmed doživljaja. Sad zbogom svima! Živio nam Split!«

Gradnja i otvorenje splitskog kazališta odjeknuli su diljem cijele Hrvatske. Sve zagrebačke, pa i neke bečke, novine pozdravile su oduševljeno taj događaj. Tako zagrebački »Obzor«, »Hrvatska«, »Agramer Tagblatt«, »Agramer Zeitung«, zadarski »Narodni list«, dubrovačka »Crvena Hrvatska«, bečka »Vaterland« i dr.⁵⁴

Danas, stotinu godina poslije, djeluje nam taj preporodni rodoljubni zanos devetnaestog stoljeća preromantičan i naivan, ali bez shvaćanja njega ne možemo shvatiti ni čitavu akciju gradnje hrvatskog kazališta u Splitu. Oduševljenje puka bilo je općenito i neograničeno; tek su splitski i ostali dalmatinski talijanaši negativno kritizirali novo kazalište, videći u njemu u prvom redu uobličene hrvatske političke i kulturne svijesti u Splitu. Da bi spriječili tako brojne posjete kazalištu razglasili su da ga je opasno posjećivati jer će se ono prosjesti, budući da je građeno na nesigurnom terenu. Čak su dijelili među građanstvom pamflete protiv novoga kazališta, plašeći građane kojekakvim izmišljotinama.⁵⁵ Girolamo de Alberti je u ime splitskih autonomaša i talijanaša podnio Zemaljskom odboru u Zadru žalbu u svezi gradnje i otvorenja kazališta, koja je na tom odboru odbijena.⁵⁶

---

54 Novinski glasovi o otvorenju hrvatskog kazališta, *Narod* X/35, 12. V. 1893., str. 2.

55 Talijanska uljudnost i naše kazalište, *Narod* X/35, 9. V. 1893., str. 4.

56 *Narod*, 8. VIII. 1893.

Nakon dovršenja gradnje i svečanog otvorenja kazališta održana je 1. kolovoza sjednica Općinskog vijeća na kojoj je prihvaćen konačni izvještaj o gradnji uz prijedlog o podmiranju preostalih izdataka. Tom je prilikom predloženo da se Gaji Bulatu, najzaslužnijem za gradnju kazališta u znak priznanja postav u zgradi neki vidljiv spomen, ali je sam Bula to odbio.⁵⁷

»Kad sam posvetio svoje slabe sile ovom milomu gradu vodila me je jedina misao, da Split bude povraćen našoj hrvatskoj domovini, da jedino time može dostignuti ono mjesto, koje ga ide i doći do pravoga blagostanja - rekao je Bulat na toj sjednici Općinskoga vijeća. - Ja se uzdam da će i gradnja občinskoga kazališta tomu dosti doprinijeti te moram biti haran bivšem i sadanjem občinskom zastupstvu, što su podrprli moje napore, da se ova radnja izvede i da našem kazalištu bude utisnut hrvatski značaj.

Za me je dakle dostatna nagrada što je obč. zastupstvo pripoznalo moje patriotične namjere, a druge nagrade ne želim...«⁵⁸

Na sjednici Općinskog vijeća 1. kolovoza 1893. prihvaćen je konačni obračun gradnje kazališta. Općina je morala podmiriti više izdataka nego se u početku predviđalo, uglavnom stoga što su, zbog propagande talijanaša, neki otkazali otkup loža. Međutim, gradnjom kazališta su moralne i kulturne koristi Splita bile veće od novčane žrtve Općine; čak i ekonomske koristi grada, jer je pri gradnji bilo zaposleno mnogo mjesnih obrtnika i radnika, a tri četvrtine novca uložena u gradnju ostalo je u gradu.⁵⁹

Zadarski talijanaški list »Il Dalmata«, koji je novu zgradu splitskog kazališta nazivao »Teatro Caserma«, »Teatro Cassone«, »Teatro cisterna« i sl., netočno je tvrdio da je ta gradnja koštala čak 500.000 fiorina.⁶⁰

U polemici koja je imala izrazito politički karakter, splitski su Hrvati tvrdili: »Obćinsko kazalište u Splitu plod je ideje, koju je njegovim začetnicima mogla nadahnuti samo čista ljubav za ovaj grad, samo obziri za njegovu liepu budućnost.«⁶¹

---

57 *Narod*, 1. VIII. 1893., 12. IX. 1893. (To ipak ne opravdava nemar građana i kazališnih djelatnika da se kasnije nije postavila Bulatova bista u kazalištu, kako je to običaj u svim kazališnim zgradama u svijetu, pogotovo što postoji onodobno prikladno poprje Bulatovo što ga je izradio kipar Rendić, koji se može odlići za tu svrhu, kako sam višekrat predlagao, posebno u pogodnom povodu posljednje obnove kazališne zgrade.)

58 Izjava Načelnika d.ra Bulata, *Narod*, X/60, 8. VIII. 1893., str. 3.

59 Obćinsko vijeće, *Narod*, X/60, 8. VIII. 1893., str. 1-3.

60 Dalmatovim dopisnicima, *Narod*, X/65, 25. VIII. 1893., str. 3.

61 Još jedna o našem občinskom kazalištu, *Narod*, X/67, 1. IX. 1893., str. 1.

U konačnim obračunima - koje su politički protivnici stalno kritizirali - zaključeno je da su svi troškovi gradnje kazališta iznosili 285.00 forinta i da su svi podmireni, osim dijela dugovanja poduzetniku Josipu Brajnoviću, kojega su radovi predstavljali veću vrijednost od predviđene, što je Općinsko vijeće priznalo i obećalo naknadno podmiriti.⁶²

Iz cijele kronologije priprema gradnje, gradnje i otvorenja splitskog kazališta očito je da je ta zgrada podignuta prvenstveno radi širih društvenih potreba grada, uglavnom domoljubnih, a tek zatim izrazito kazališnih. Ona je sve do gradnje Hrvatskog doma 1908. godine popunjala ulogu i te ustanove. Ali i kasnije, kad su se splitska hrvatska društva smjestila u novu zgradu Hrvatskog doma, koja je imala i dvoranu s pozornicom, kazališna je zgrada bila glavno mjesto okupljanja hrvatskog građanstva Splita u povodu raznih političkih i kulturnih manifestacija. Spomenimo da su splitski autonomaši - sada već talijanaši, a kasnije i talijanski državljani - imali svoju prostorom skromniju dvoranu s pozornicom u kompleksu Prokurativa, a u sklopu njihovog udruženja »Lega nazionale«, uz srodne društvene prostorije »Gabinetta«.

Osim političkih i sličnih manifestacija i sastanaka, splitsko je kazalište od samog početka bilo namijenjeno i istaknutijim društvenim i zabavnim sastajalištima. Tradicionalni su tako bili veliki godišnji plesovi - redovito u sezoni karnevala - splitskih športskih društava, »Dobrovoljnog vatrogasnog društva«, »Slavjanskog napredka«, »Zvonimira« i dr. U tim prigodama bi se, na posebno pripremljenim potpornjima (kavaletima) postavljao drveni pod preko sjedališta cijelog gledališta, spajajući tako razinu gledališta s pozornicom, za velike plesove.

Imajmo na umu da je u kazališnoj zgradi bio i dovoljno prostran i vrlo reprezentativan foyer, prikladan manjim društvenim i umjetničkim skupovima, koncertima, pa i likovnim izložbama koje su u njemu privređivane.

Kada se 1976.-1979. obnavljalo izgorjelo kazalište, projektant te obnove inž. Božidar Rašica i njegovi stručni suradnici su imali u vidu isključivo »kazališnu« ulogu te zgrade, tj. ostvarenje što bolje mogućnosti praćenja kazališnih predstava na pozornici. To se moglo pogodnije postići sustavom otvorenih galerija nego tradicionalnih loža s pregradama. Stoga su

---

62 Istina o kazalištu, *Narod*, X/72, 19. IX. 1893., prilog, str. 1-2; Sjednica općinskog vijeća, *Narod*, X/77, 78, 6, 10. X. 1893., str. 1-2.

gotovo svi gradski stručnjaci i upravno-politički administrativci, kao i većina kazališnih djelatnika, prihvatili Rašičin projekt da se od starog kazališta tek dekorativno sačuvaju pročelje i foyer, a da se ostali prostor potpuno iznova sagradi i prilagodi potrebama suvremenog kazališta. Time je ranije gledalište trebalo zamijeniti potpuno novim, bez tradicionalnih loža, s pogodnijim vizurama.⁶³ Osim toga mora se naglasiti da je još i tada ocjena arhitekture historijskih stilova devetnaestog stoljeća u nas, a pogotovo u Splitu, bila vrlo površna. Malo ranije je ta »historicistička« arhitektura bila gotovo prezrena i estetski nevrednovana. To se, između ostaloga odnosilo i na građevni kompleks Prokurativa s Bajamontijevim teatrom i na ovu kazališnu zgradu. Sačuvanje pročelja bio je samo blagohotni ustupak novijem vrednovanju arhitekture XIX. stoljeća, shvaćen tek dekorativno, ali nikako arhitektonski-funkcionalno i sadržinski.

Osobno sam bio uvjerenja, i to javno izlagao na brojnim sastancima i u tisku, da zgrada splitskog kazališta nije samo stilska građevina devetnaestog stoljeća, ali niti samo zgrada za priređivanje i gledanje kazališnih predstava, nego također mjesto, čak i simbol, društvenog okupljanja. Povijesno je spomenik ne samo našeg kazališnog života, nego još više društvenog iz hrvatskog preporodnog razdoblja političkog osvješćivanja Splita. Stoga je reprezentativna i stilski visokovrijedna dvorana gledališta važniji spomenik kulturne baštine od same vanjštine zgrade. Usto sam naglašavao jedinstvenu ulogu tog gledališta s ložama, ne samo kao vrijednu tradiciju kazališta mediteranskog tipa, naročito pogodnog za operne i ostale glazbene izvedbe (akustički idealnog), već i zbog mogućnosti međusobnog komuniciranja postjetitelja u takvom tipu gledališta, što je u suvremenom općenito otuđenom društvu vrlo potrebno i što je u modernim auditorijima (iako s boljim vizurama pozornice) potpuno isključeno. Smatrao sam da su društvena uloga splitskog kazališta i njegova društvena tradicija (što osvjetljam u ovoj radnji) od prvenstvenog značenja. U tom smislu sam, kao stručni suradnik Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika na tom zadatku izradio i opširne elaborate. Zakonskom odlukom Regionalnog zavoda spriječeno je konačno namjeravano uništavanje spomeničkog interijera kazališta i postignuto kompromisno rješe-

---

63 B. RAŠICA i V. MARSIC, *Program za obnovu i proširenje zgrade Hrvatskog narodnog kazališta u Splitu*, Zagreb 1976.; Z. PERKOVIĆ, *Izveštaj o radu na obnovi i proširenju zgrade Hrvatskog narodnog kazališta u Splitu s prijedlozima za neposrednu izgradnju, Fond za obnovu i proširenje zgrade HNK u Splitu*, Split 1977.

nje, koje nije u cjelini poštivalo spomenički karakter starog kazališta, ali je ipak sačuvalo njegov osnovni tradicionalni ugođaj.⁶⁴

I danas, nakon obnove, splitska kazališna zgrada ne može u potpunosti udovoljiti potrebama suvremenih scenskih prikazivanja (posebno dramskih koje zahtijevaju drugu, prikladniju pozornicu i gledalište), ali je nenadomjestivo ikakvom drugom suvremenom dvoranom za posebne društvene manifestacije, naročito one istaknutog i svečarskog karaktera, što je, uostalom, bio i važan cilj graditelja ovoga kazališta.

---

64 D. KEČKEMET, Očuvanje stilskeg ambijenta, *Slobodna Dalmacija*, Split, 8. XII. 1979., str. 4; ISTI, Zgrada Hrvatskog narodnog kazališta u Splitu. Historijat, opis i estetsko vrednovanje; ISTI, Skica za sociološku i teatrološku analizu zgrade Hrvatskog narodnog kazališta u Splitu. Oba rukopisa, naručena 1977. od Gradskog zavoda za zaštitu spomenika u Splitu, u arhivu Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika u Splitu.

DNEVNI RED

Za VII Sjednicu

Obćinskoga Vijeća,

koja će biti dne 11 Siečnja 1889 na 5 sata poslie podneva.

- 1." Predlog o opredieljenju občinskoga zemljišta za gradnju kazališta i o načinu kako se ima izvesti gradnja, ustanoviti pravni odnošaji glede kazališta i urediti tek prikazâ.
- 2." Potvrda zakladnoga pisma za siromašne djevojke.

Od Obćinskoga Upraviteljstva

Split, 6 Siečnja 1889^{1/4}

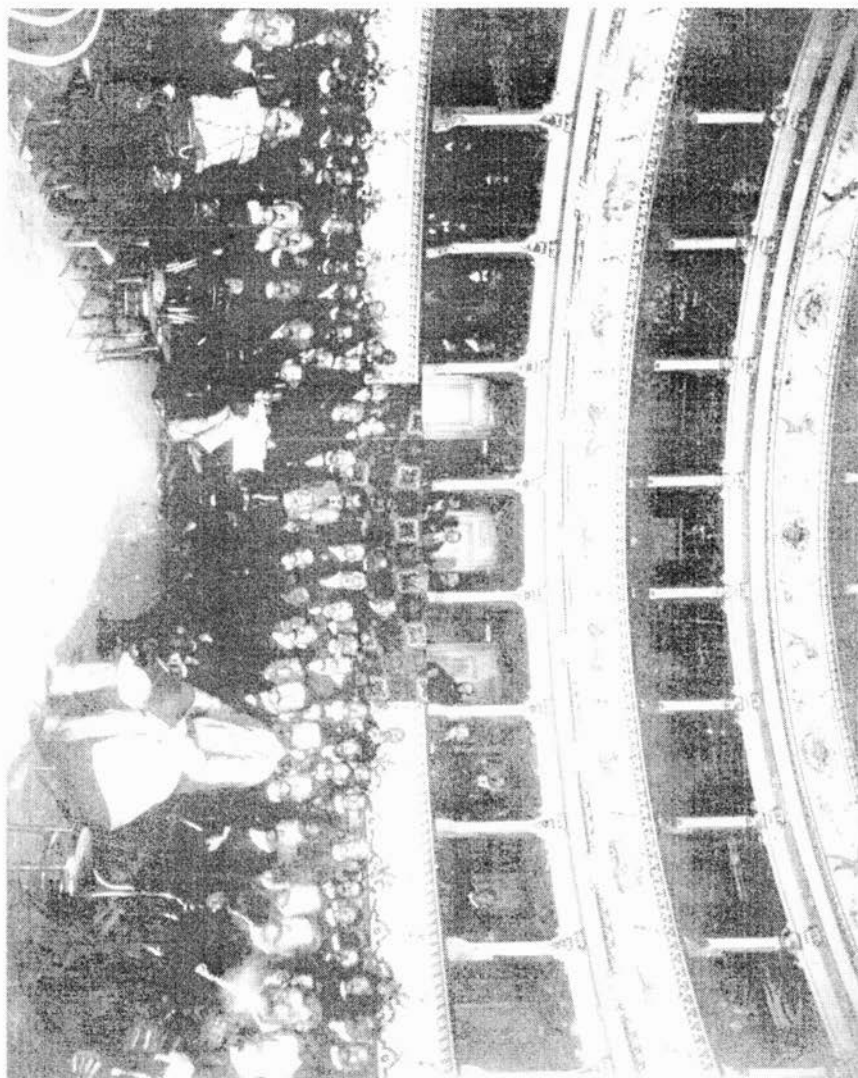
Načelnik

Dr. BULAT

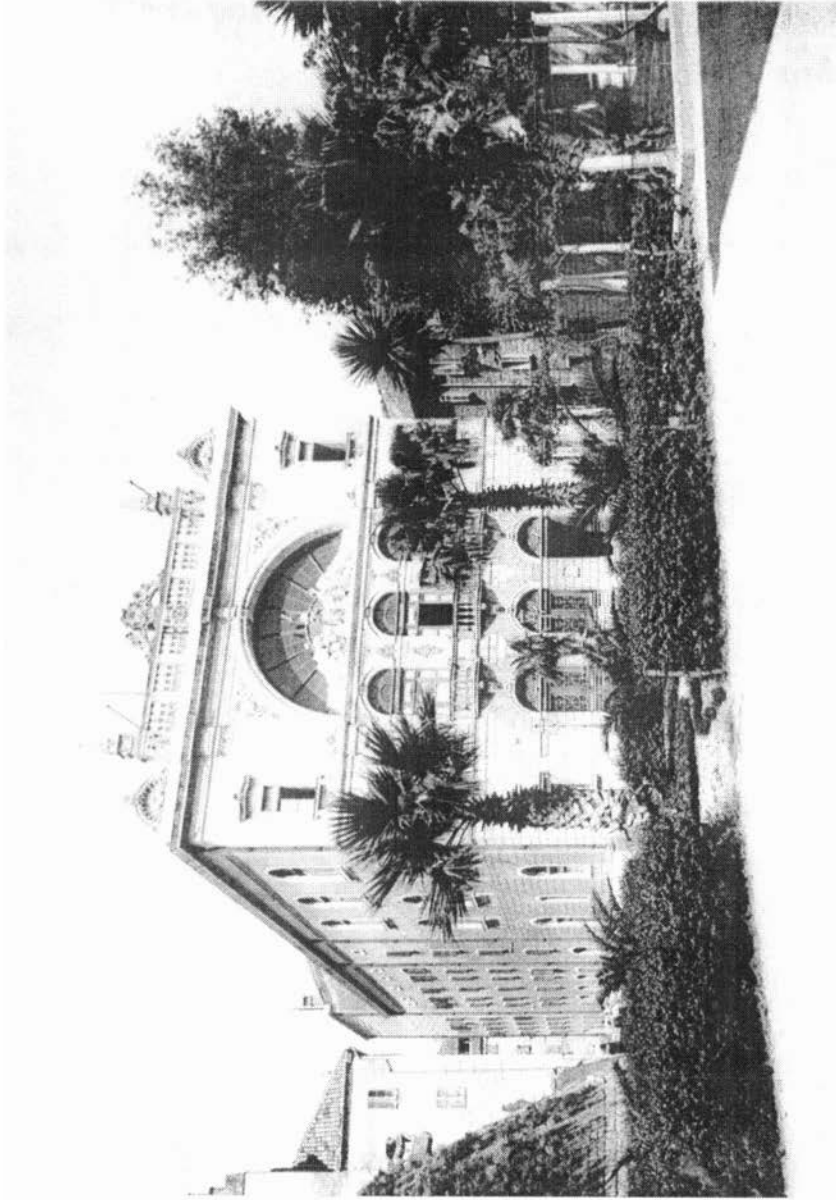
Sl. 1. Oglas Dnevnog reda Općinskog vijeća 1889. o gradnji kazališta u Splitu.

Sl. 2. Program svečanog otvaranja Općinskog kazališta u Splitu 1893. god.

Sl. 3. Gledalište novoizgrađenog Općinskog kazališta u Splitu 1893. god.

Sl. 4. Zgrada Općinskog kazališta u Splitu (oko 1930. god.)

Duško Kečkemet: BUILDING OF CROATIAN MUNICIPAL THEATER

S u m m a r y

In Split as in the rest of Dalmatia there was a political struggle in the second half of the 19th century. »Autonomaši« (Autonomists), with Dr. Antun Bajamonti at the head were for the independent Dalmatia, inclining to Italian culture and Italian political influence. »Narodnjaci« (National party members), supported the idea of joining Dalmatia to Croatia, which was the case long ago in the past. At the head of Croatian party was Dr. Gajo Bulat. The theater, built by Bajamonti in 1859 was the place for his political propaganda. After the fire which caught the theater in 1882, and after the victory of Croatian party on municipal elections, Bulat that same year started building a new theater where Croatian language was expected to be in use and where Croatian people, which were in majority, would reflect their ideas ever after. The author explains that the theater, which was being built from 1891 to 1893 was not built for the purposes of entertainment only, but primarily as a place of social gatherings of citizens, so this article points out that socio-cultural, educational, patriotic and political tasks.

The system of Italian type of theater, with boxes in auditorium, and with the foyer fitted to such type of social gatherings, Bulat and many others pointed out that role of a theater, especially the patriotic one.

The architects of the theater building were E. Vecchiotti and A. Bezić, the interior decorations were planned by A. Zuccara but realized by Triestine painters E. Scomparini and N. Cozzi, whereas the allegorical group at the facade was being made by the sculptor Kozmić. Building executor was J. Brajnović. At the inauguration ceremony were the guests artists from the Zagreb drama theater. This paper comes to light on the occasion of the 100th anniversary of the finishing the building and the beginning of activity of Croatian national theater in Split.